

* RECENZE *

Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Řada jazykovědná – D I (2001), 206 s.

Předkládaný sborník zahajuje jazykovědnou řadu prací členů lingvistického oddělení Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Připomínáno je v něm především životní výročí vedoucího oddělení lingvistiky *doc. PhDr. Vladimíra Šaura, CSc. (*1937)*. Práce na sborníku byly zahájeny už v roce 1997, ale v důsledku vzniklých problémů došlo k časovému odstupu jeho vydání od roku vzpomenuťého jubilea. Převládají v něm příspěvky jazykovědné, nechybějí příspěvky pohybující se svým zaměřením na rozhraní jazyka a literatury. v malém počtu jsou (vzhledem k orientaci sborníku) zastoupeny články literárněvědné.

Jubilantovu charakteristiku badatelské činnosti zpracoval **M. Jelínek** (Brno – Opava) v medailonu nadepsaném *Slavistická a bohemistická činnost doc. PhDr. Vladimíra Šaura, CSc. (s. 7–9)*. Následuje přehled jubilentovy publikační činnosti, který byl sestaven podle podkladů dodaných samotným jubilentem – *Soupis prací Vladimíra Šaura /uzavřeno 1.3.1998/ (s. 10–22)*.

V evropských podmínkách mělo zásadní význam pro kultivování jazyka přijetí křesťanství. Politické poměry v Evropě rozdělily slovanské území na dva protikladné kulturněhistorické areály; vznikla tak Slavia Romana, přiklonivší se k Římu a světu latiny, a oblast Slavia Orthodoxa, reprezentující po staletí svět církevní slovanštiny a co do kulturní orientace vazbu na Byzanc. V příspěvku *Vliv konfese na formování slovan-ských spisovných jazyků v předspisovném období* se **Z. Trösterová** (Ústí nad Labem) pokusila na několika příkladech ukázat, jak spisovné slovanské jazyky ve svém předspisovném období procházely různými vývojovými stadii, na nichž se mnohdy podílely okolnosti související s konfesí. Dnes již zesnulý významný paleoslovenista a byzantolog **V. Tkadlík** (Olomouc) v článku *Číslovky v První staroslověnské legendě o sv. Václavu (s. 36–42)* se zamýšlí nad způsobem přepisování číslovek v této literární památce. Jde o rukopis, který je zachován ve třech redakcích. První (a také nejstarší) je hlaholská, psána charvátskou hlaholicí, druhá (vostokovská) a třetí (minejní) jsou psány cyrilicí. Autor konstatuje ve všech třech vydáních stejný způsob přepisování číslovek, avšak správný je pouze tam, kde nebyla možná mýlka z důvodů věcných, zatímco v ostatních případech jde o prostý převod hlaholice do cyrilice bez ohledu na číselnou hodnotu. Zejména je důležitý letopočet Václavovy smrti – rok 929, nikoli někdy chyb-

ně uváděný rok 936. V. Šaur (Opava) ve své studii *Metodologické poznámky k diachronní lingvistice* (s. 43–53) poukazuje na to, že lingvista může při zkoumání vývoje jazyka dospět k nesprávným názorům, neuvědomí-li si některé závažné důsledky vyplývající z interference mezi mluveným a psaným jazykem. Porovnáme-li funkci infinitivu v ruštině a češtině, můžeme konstatovat, že infinitivu se v ruštině užívá častěji a rozmanitěji než v češtině. Je to dáno tím, že ruský infinitiv se na jedné straně více verbalizoval (má některé společné rysy s finitními tvary slovesa), na straně druhé pak mívá i funkci substantiva a adverbia. Poslední zmíněnou funkci rozebírá v příspěvku *České ekvivalenty ruského adverbialního infinitivu* (s. 55–64) S. Žaža (Brno). O jazykové situaci v Bělorusku a především o postavení běloruštiny v současné běloruské společnosti na základě zkušeností získaných z pobytu na univerzitě v Minsku se podrobně zmiňuje A. Brandner (Brno) ve svém pojednání *Bělorušтина /Stručně o její historii a dalších jejích perspektívách/*. Další příspěvek V. Šaura (Opava) *O vzájemném vztahu literárního jazyka a dialektů v česko-bulharském porovnání* (s. 81–85) je dosud neotištěný referát; autor s ním vystoupil v Sofii v listopadu 1992 na konferenci konané na počest nedožitého osmdesátin bulharského slavisty S. Stojkova, který se zabíral problematikou vzájemného vztahu mezi jazykem literárních děl a dialekty. M. Jelínek (Brno – Opava) v článku *Václav Ertl jako kritik jazykového purismu* (s. 86–94) představuje V. Ertla (1895–1929) jako jednoho z jazykovědců, kteří po založení časopisu *Naše řeč* silně ovlivnili kodifikaci a kulturu spisovné češtiny. Připomíná mj., že teprve počínaje Ertlem byl zahájen proces postupného odarchaizování spisovné češtiny. Změny, které proběhly v českém pravopisu v průběhu první poloviny 19. století jsou v popředí zájmu studie H. Tešnara (Opava) *K proměnám českého pravopisu v první polovině 19. století* (s. 95–111). N. Utěšená (Opava) se ve své stati *K problematice přechodu sloves v rámci slovesných tříd* (s. 112–131) snaží zachytit kodifikovaný stav současné české konjugace z hlediska přechodů sloves v rámci jednotlivých paradigmat. Vychází z vyexcerpovaného materiálu, tj. z úplného soupisu sloves uvedených ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1994). B. Bednaříková (Olomouc) v pojednání *Nad tzv. třetím syntaktickým plánem* (s. 132–136) dochází k závěru, že společný formálně gramatický jmenovatel pro prostředky tzv. třetího syntaktického plánu neexistuje. Nosnost a inspirativnost Poldaufovy koncepce, na niž se autorka opírá, byla prokázána mj. tím, že pojem třetího syntaktického plánu byl přejet do oddílu textové syntaxe (srov. *Mluvnice češtiny* 3). Jde o subjektivní textovou rovinu, jejíž prostředky vnášejí do textu projevy osobního vztahu k obsahu komunikátu či k jeho výrazové stránce, projevy jeho zájmové účasti, angažovanosti v komunikačním aktu. České sloveso „myslet“ může mít v různých textech mnoho významů a funkcí; může fungovat jako synonymum jiných slov. Touto problematikou se zabývá I. Kolářová (Opava) v příspěvku *Některé typy otázek se slovem „myslet“ a funkce tohoto slovesa v nich* (s. 137–146). Studie M. Drápely (Opava) *O některých problémech teletextových titulků* (s. 147–160) upozorňuje na některé nedostatky ve struktuře a obsahu tzv. skrytého teletextového titulku. K hodnocení jazykového materiálu, kterým byl přelbch *O Spejblvi a Hurvinkovi* v podobě mluvené a přepsané teletextově, bylo použito teorie aktuálního větného členění. Z tohoto pohledu došel autor ke zjištění, že teletextový text se kryje s obsahem mluveného textu jen částečně. Součástí literárního procesu od sře-

dověku do současnosti je fenomén triviální literatury. Problém rozvrstvení literatury na vysokou a nízkou provází literární proces od jeho dávných dob. V. Pfeffer (Opava) konstatuje ve svém pojednání *K jazyku triviální literatury* (s. 161–163), že jazyk tohoto druhu literatury je odvozen od jejího cíle a bylo tomu tak i v minulosti. K příznačným rysům patří i poměrná chudost prostředků popisu místa a času děje. Problematice publicistického funkčního stylu je věnována stať L. Binara (Opava) *Současný stav zkoumání publicistického funkčního stylu /Základní názory a domácí odborná literatura/* (s. 164–171). Z praxe víme, že tento styl je mocným nástrojem působení na nejširší vrstvy obyvatelstva. Odtud pramení velký zájem odborníků o jeho jazykovou strukturu. Autor se pokouší analyzovat dosud existující práce z této oblasti. Za základní kritérium citovaných děl zvolil obecný charakter díla a jeho dostupnost. Úlohu germanismů v českém lexiku rozebírá J. Jodaš (Olomouc) v příspěvku *Přejatá německá slova v některých novějších slovnících jazyka českého* (s. 172–179). Mj. se zmiňuje o tom, že neexistuje dosud práce, která by v úplnosti shromáždila příslušný materiál, shrula a kriticky zhodnotila dosavadní výsledky bádání a objektivně stanovila rozsah a charakter německého podílu na české slovní zásobě. Faktorem, který bádání o českých lexikálních germanismech limituje nejvíce, je neexistence dostatečné materiálové základny. Východisko z této nepříznivé situace spatřuje v zevrubném lexikografickém zpracování příslušného materiálu. V článku *Nosiče jazykových znakových systémů a osvojování cizího jazyka* (s. 180–186) se zamýšlí M. Hádková (Olomouc) nad problémem aktivního osvojení češtiny cizinci. Dochází k poznání, že zvládnutí řečových dovedností je spjata s písemnou formou jazyka (čtení a psaní) a to je přímo závislé na vztahu grafického systému studentovy mateřštiny a češtiny: studenti, jejichž mateřský jazyk neuznává k psaní latinku, mají mnohem větší tendenci preferovat ovládnutý mluvený formou studovaného jazyka. Autorka uvádí nejčastější typy interferencí mezi grafickým systémem výchozím a cílovým. Příspěvek J. Reyzka (Praha) *K původu slova „lem“* (s. 187–189) je zaměřen na etymologický výklad tohoto slova. Závěr svého bádání nepovažuje za definitivní, neboť jde o záležitost velmi složitou; výraz totiž nemá odpovídající paralelu v žádném dalším slovanském jazyce (s výjimkou slovenštiny, tam však jde o výpůjčku z češtiny). L. Martinek (Opava) v pojednání *K pojímům „centrum“ a „periferie“ z hlediska semiotiky* (s. 190–193) rozebírá tyto výrazy z uvedeného hlediska. Na konkrétních příkladech ukazuje, jak umožnily povaha a funkce několika jazykových elementů (např. předložek) vyjádřit prostorové vztahy. Nad básnickou prvotinou Evany Slavíka (dnes nositele Řádu Cyrila a Metoděje a laureáta Ceny Jana Zahradníčka) se zamýšlí I. Horák (Ústí nad Labem) ve své studii *Ivan Slavík: Snímání /s kříže/* (s. 194–199). Jde o sbírku, v níž byl autor nejprve katolickou cenzurou nucen udělat jisté úpravy (1947), aby kniha byla posléze stažena z knihkupeckých pultů do stoupy pozdější politickou cenzurou (1948). Dodnes však autor pro své nekonvenční názory zůstává nepochopen. V roce 1998 se uskutečnila v Opavě mezinárodní literárněvědná konference pod názvem *Literární věda na prahu 21. století*. Jejím cílem bylo popsat dosavadní vývoj literárněvědných disciplín a jejich rozvoj v posledních desetiletích a zrekapitulovat vše to, co bude užitečné zachovat pro jednotlivé složky literární vědy v následujícím století. K některým problémům, které nebyly na setkání připomenuty (důraz na receptivní stránku v modelu literární komunikace, teorie intertextuality ve vztahu

k postmodernímu umění a možnosti meze interpretace), se vrací L. Pavera (Opava) v poslední stati *Poznámky k metodám literární vědy na prahu 21. století* (s. 200–204).

Na konci je zařazen *obsah* (s. 206).

I když sborník vyšel v důsledku vzniklých komplikací s jistým časovým odstupem od životního výročí jubilanta, jemuž je věnován, je třeba doufat, že jim začala tradice pravidelného publikování jazykovědné řady prací členů lingvistického oddělení Ústavu bohemistiky a knihovnictví FPF SU v Opavě. K tomu jim přežeme hodně pracovního zánícení a elánu.

Aleš Brandner

Dlouhá, O.: Rusko-český odborný slovník policejné právní terminologie a kriminálního slangu, nakl. Police History, Praha 2000, 258 str.

Současná doba klade na absolventy rusistických studií jiné požadavky než dříve. Uplatňují se spíše než jako učitelé jako pracovníci různých soukromých firem, většinou s mezinárodní účastí, cestovních kanceláří, ale velmi často i jako soudní tlumočníci a překladatelé. Pro tuto práci jim nestačí běžná slovní zásoba, ale ani klasické mnohádílné slovníky, s nimiž pracovaly celé generace našich rusistů, srov. klasický šestidílný *Velký rusko-český slovník* kolektivu autorů pod vedením L. Kopeckého, jehož kvality ovšem ani po půl století od vydání prvního dílu nelze zpochybnit. V posledních letech vzniká proto celá řada specializovaných slovníkových opusů, z nichž výběrově uvedme např. *Rusko-český slovník pro hospodářskou sféru*. Zpracovali M. Vavrečka, B. Rudinová, M. Hrdlička, Ostrava 1998; *Odborný slovník rusko-český z oblasti ekonomické, politické a právní*. Zpracoval kol. M. Csirikové a E. Vysloužilové, Praha 1999 atd.

K tomuto typu specializovaných slovníků patří i slovník O. Dlouhé, na nějž chceme upozornit. Řečeno slovy autorky „cílem předkládaného slovníku je posloužit studentům Policejní akademie, překladatelům, tlumočnickům, kriminalistům, vyšetřovatelům a dalším pracovníkům policie při překladu odborných textů z ruštiny do češtiny a rovněž doplnit si speciální terminologii. Slovník může být zajímavý i pro filology, učitele, novináře a další zájemce z řad české odborné veřejnosti. Obsahuje asi 10 000 ruských slov a slovních spojení. Zahrnuje slovní zásobu týkající se právní a policejní terminologie, to znamená oblasti trestního práva, trestního řízení, kriminalistiky, organizovaného zločinu, drog, dopravy atd. ... Slovník je doplněn o zkratky a zkratková slova, která jsou pro ruské prostředí tak typická. V druhé části této publikace je možné seznámit se s výkladem zvláštností ruského kriminálního slangu a částečně s interpretací tetování jak zkratkového, tak obrázkového.“ (s. 5).

Na ploše přibližně 200 stran jsou v abecedním pořádku řazena slova příslušných oborů, a to jak slova-termíny, která patří k slovní zásobě odborné spisovné ruštiny, tak slova slangová, která jsou označena *slang*. Základ slovníku tvoří tučně vyištěná heslová slova. U nich se uvádějí jejich různé významy označené arabskou číslicí, např. дело – 1. záležitost, věc, 2. proces, případ, řízení, 3. akta, spisy. Následují abecedně